

A MEGMENTETT INGATLANOK MÚLTUNK EGY-EGY SZELETÉT ŐRZIK TOVÁBB

Istenlátás

Idén is folytatódik a kormány által 2017-ben életre hívott Népi építészeti program, június 24-től egy hónapon keresztül nyújthat be támogatási kérelmet, akinek országos vagy helyi védettséggel rendelkező épület van a birtokában. A kezdeményezésről részletesebben a lebonyolító Teleki László Alapítvány honlapján tájékozódhatnak az érintettek.

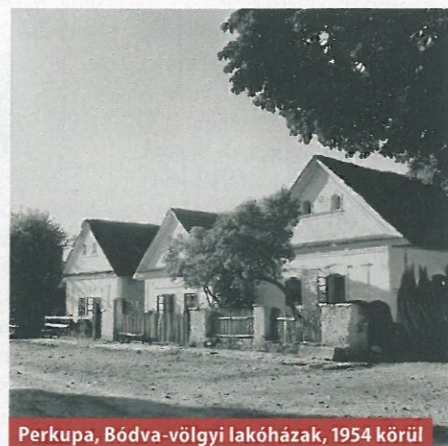
SZÖVEG BARTA BOGLÁRKA
FOTÓ T. SZÁNTÓ GYÖRGY

Ha népi építészeiről beszélünk, nagyon leegyszerűsítve elsőként a múlt századi parasztporták és az ezekhez kapcsolódó közösségi életforma helyszínei (falusi iskolák, egyházi építmények, fogadók, csárdák, malmok) jutnak eszünkbe. Ha ezekre gondolunk, hamar felsejlik őseink ma aranykornak tartott világa is, amikor az ember még tökéletes harmóniában élt a természettel. Mindezt talán a legérzékletesebben *Földváry Gábor István*, az örökségvédelmi ügyekkel kapcsolatos feladatok koordinálásáért felelős miniszteri biztos fogalmazta meg tavaly a XXI. Népi Építészeti Tanácskozáson: „A népi építészeti ideát közvetít, istenlátásra ad lehetőséget. [...] Egy ház kilincset megfogva múltunkhoz, létünk gyökereiből kapunk kapaszkodót. Ugyanazt a kilincset fogta nagyapánk, dédapánk. A falon a meszelés rétegein ott van nagyanyánk mozdulata, ahogy szorgosan dolgozott, korán kelve, hogy a nap ne süsse meg az oltott meszet a falon [...] De megérezzük kötődésünket a helyhez a nagyapánk keze tapasztotta sáron keresztül is. A sárvakolatban ott van az ő keze nyoma, összemérhető fizikai közelbe kerülhetünk magunkkal és örökségünkkel.”

A magyar népi építészeti emlékei persze nem az országhatárhoz, hanem az egész Kárpát-medence jellegzetes tájegységeihez kötődnek, ezért kulturális és építészeti szempontból is sokféle irányt képviselnek. Azt, hogy miből és miként építkeztek a XIX–XX. században, nagymértékben befolyásolták a természeti, földrajzi adottságok, az anyagi lehetőségek és egy adott társadalmi réteghez való tartozás. Így minden ház más-más, más a kapuja, a tornáca és a tető formája is aszerint, melyik

Horvátzsidány, vasi lakóház, 1950 körül

Perkupa, Bódva-völgyi lakóházak, 1954 körül

Alföldi műemlék szélmalom

vidékről való. Az Alföldön például a fahány miatt ekkoriban már többnyire sár- és vályogtégglából építkeztek, Erdélyben vagy az Őrségben éppen ellenkezőleg, a borona- és gerendafal a jellemző. Szintén a tájegység határozta meg az épületek elhelyezését is, az Őrségben a lakó- és gazdasági épületek zárt U alakban összeépültek, az Alföldön viszont sokkal nyitottabban kapcsolódtak egymáshoz, és egyes elemek elhelyezésekor a napot és a széljárást is figyelembe vették. Általánosságban elmondható az is, hogy a magaskultúrából ismert építészeti stílusok, elsősorban a barokk, majd a klasszicizmus formajegyei lassan átöröklődtek a népi lakóházakra is. Ez utóbbi leginkább a Balaton-felvidék tornácos házainak kőoszlopain köszön vissza, míg a barokk a világi uradalmakra és egyházi épületekre hatott később is.

– A XX. század közepéig beszélhetünk a népi építészeti tárgyköréhez sorolható, hagyományos eszközökkel és technikával készült épületekről. Ezeket általában mesterember vezetésével ugyan, de maga építette egy-egy család vagy kisebb közösség, és az adott vidék sajátosságait viselték magukon – összegzi a népi épít-

szet legfontosabb ismérveit *Vukoszávlyev Zorán* építész-mérnök, egyetemi docens, a Népi Építészeti program szakmai vezetője. – A második világháború után a politikai és gazdasági környezet változása

Balaton-felvidéki műemlék présház

Vukoszávlyev Zorán

miatt aztán ezek a hagyományok elszűkültek, lassan kikopott a hozzájuk kötődő tudás is az élő örökségből, és egy-egy település idegen elemeiként megjelentek az előre számítható építési költségű egyenházak, amelyeket csupán a praktikum és a funkcionalitás jellemezett.

Ugyanebben az időszakban – elsősorban a két világháború között elindult néprajzosmozgalom erősödésének köszönhetően – egyre nagyobb figyelem fordult a népi építészeti mint identitásmegőrző emlékek kutatása felé. Jelentős szerepet játszott ebben *Tóth János* és *Vargha László*,

ők építészként a házak fejlődési jellegzetességeit felismerve alapozták meg a téma tudományos irodalmát, illetve *Istvánfi Gyula*, aki a felsőoktatási képzésben elsőként hozott létre népi építészeti kurzust a Budapesti Műszaki Egyetemen.

2017-ben pedig a magyar kormány is felismerte, hogy egy olyan veszélyeztetett emlékkörrel van szó, amelynek megmentése és megőrzése kiemelt feladat. Főként annak tükrében, hogy a népi műemlékek száma az ezredforduló óta 2000-ről hozzávetőleg 1600-ra csökkent. Szerecsére a hazai gazdasági helyzet most lehetővé teszi, hogy az ilyen, jellemzően magán-, illetve önkormányzati tulajdonban lévő épületek felújításához jelentős összegű állami támogatást is nyújtsanak.

– A kormány által meghirdetett, évi 1,5 milliárd forintos kerettel gazdálkodó Népi Építészeti program célja a veszélyeztetett népi építészeti örökségünk, a népi műemlékek, a történelmi értéket képviselő vidéki épített örökség megóvása, megőrzése, fenntartása, azaz részleges vagy teljes helyreállítása – vázolja *Vukoszáv-*

lyev Zorán. A szakember hozzáteszi: ez évtől az értékteljesítésben, az értékdokumentálásban és az igénylési dokumentáció összeállításában is segítik azokat a tulajdonosokat, akik ezt kérik, így a következő támogatási időszakban már egy szakszerűen összeállított, megalapozott, jól megítélhető kérelmet nyújthatnak be.

Mindez pedig azt bizonyítja, hogy a kormány elkötelezett a program folytonossága mellett, vagyis aki ebben az évben lemarad, jövőre is kifejtetheti értékmegeőrző tevékenységét. Már csak azért is, mert a program 2017-es elindítása óta közel negyven történelmi népi épület újult meg szerte az országban, a múlt évi támogatásoknak köszönhetően pedig jelenleg is több mint kétszáz helyszínen folynak munkálatok. A megmentett ingatlanok pedig nem csak a múlt egy szeletét őrzik tovább, felújításuk során számos, már-már elfeledett mesterség is újraéled. Arról nem is beszélve, hogy az építőipar felfedezheti magának azokat a hagyományos technikákat és anyagokat, amelyek a fizikai és mentális egészségre egyaránt jó hatással vannak. ■